

Projekt Digimon aneb „norské fondy“ a moravské noviny

Mgr. Lubomír Novotný / Oddělení historických fondů, Vědecká knihovna v Olomouci
/ novotny@vkol.cz

Resumé:

Známé chemické procesy (rozpad dřevitého papíru) a jiné degradační faktory nutí všechny knihovny s konzervačním fondem zapojovat se do rozličných dotačních programů, ať již národního (VISK 7), nadnárodního (dotační tituly unijní) či mimounijního charakteru (FM EHP/Norska). O posledně jmenovaný dotační titul se začala v roce 2006 zajímat i Vědecká knihovna v Olomouci. V roce 2008 uspěla se svým projektem Digimon – Digitalizace a mikrofilmování moravských novin. Žádost byla podána v dotačním programu – Finanční mechanismus EHP/Norska. Jádrem projektu je konverze vybraných novinových titulů na mikrofilm, případně do digitální podoby. Do mikrofilmové podoby bude převedeno cca 600 000 stran, digitalizováno by mělo být 50 000 stran. K reformátování byla určena periodika nejen dle hlediska jejich poškozenosti, nýbrž i z důvodů zohledňujících ranou obrozovací fázi na Moravě, případně moravské národnostní rozpory během 60.-70. let 19. století. Celý projekt Digimon by měl finišovat v dubnu 2011 a reformátovací pracoviště by mělo dále pokračovat v ochranném mikrofilmování a výběrové digitalizaci tak, aby byl zachráněn celý ohrožený novinový fond Vědecké knihovny v Olomouci a aby se zvýšil badatelský komfort pro čtenáře.

Klíčová slova: mikrofilmování – digitalizace – reformátování – projekt – noviny.

Summary:

Known chemical processes (degradation of woodpaper) and other degradation elements force all libraries with preservation collections to participate in various national grant programs (such as the national program „Public Library and Information Services“ – PLIS), supranational programs (such as grants from EU) or those organized out of EU (such as FM EHP/Norway). The Research Library in Olomouc demonstrated interest in the last grant (EEA/Norwegian Financial Mechanism) in 2006. The library succeeded with the project Digimon – Digitization and Microfilming of Moravian Newspapers in April 2008. The core of the project is conversion of selected newspapers into a microfilm form and a subsequent selective digitization. Ca 600 000 pages will be converted into a microfilm form and 50 000 pages should be digitized. Periodicals for a protective reformatting were chosen not only from the viewpoint of their degradation, but also from the reason of considering an early Moravian national revival period or ethnic divisions within 60th-70th of the 19th century. The entire project Digimon should be completed in April 2011 and the reformatting center should continue in protective reformatting and selective digitization, so that the preservation collection of periodicals of the Research Library in Olomouc was saved and a comfort for readers improved.

Keywords: microfilming – digitization – reformatting – project – newspaper.

Sternberger Volksblatt, Prossnitzer Wochenschrift, Mährisch-Trübauer Wochenblatt, Prossnitzer Wochenblatt, Deutsches Nordmährer-Blatt, Grenzpost. To je jen krátký výčet titulů z mimořádně bohatého novinového fondu Vědecké knihovny v Olomouci (dále VKOL). Žurnalistický fond VKOL se díky právu povinného výtisku účinnému od roku 1807 stal stavebním kamenem pro vytvoření, v jistém smyslu unikátní sbírky historických pramenů veřejného charakteru, které jsou zejména pro období 19. století nepostradatelnou informační databází pro konzumenty služeb paměťových institucí. Řada novinových titulů je obsažena pouze ve fondu VKOL, a proto je ochrana a reformátování těchto dokumentů pro olomouckou vědeckou knihovnu jednou z nejdůležitějších otázek dneška.

Rozvoj moderní společnosti, ekonomické změny a pozvolné politické změny i národnostní prnutí v habsburské monarchii měly za následek formování občanské společnosti, jejíž jednotlivé zájmové skupiny hledaly možnost, jak veřejně vyjádřit své názory či demonstrovat pouhou existenci. Rozvoj novinářství jde ruku v ruce s rozmachem moderní společnosti, která otevřela dveře expanzi nových společenských skupin, jež do této doby hrály na veřejném jevišti pouhou marginální či vůbec žádnou roli. Akceleračním rokem těchto prudkých změn se stal rok 1848 a ústavní éra 60. let, zakončena na tehdejší dobu moderní a liberální prosincovou ústavou. Rozmanitost společnosti (politická, národnostní, jazyková, ekonomická, stavovská, třídní apod.) byla veřejně projevoována na stránkách novin, které své čtenáře zásobily informacemi z užšího světa, kterým v této době bylo celé rozlehlé území dunajské monarchie, i ze světa širšího, který v těchto dobách ještě naprosto přesahoval obzor alfabetyzované průměrné populace. Procházeli-li si dnes badatelé zažloutlé stránky novinových svazků druhé poloviny 19. století, vyvstává před nimi nejen oficiální obraz společnosti tak, jak velevy dobové konvence, ale i obraz mimoděk podávaný reklamními oznámeními, inzeráty, nabídkami, pozvánkami, poděkováními, zkrátka tím, co tvoří každodenní kolorit běžného života, který nezjistíme ze strohých úředních lejster ani odborných pojednání. I proto patří novinové fondy VKOL mezi nejžádanější a studovna vázaných novin mezi nevyužívanější prostory knihovny.¹

Známé chemické procesy (rozpad dřevitého papíru) a jiné degradační faktory nutí všechny knihovny s konzervačním fondem zapojovat se do rozličných dotačních programů, ať již národního (VSK 7), nadnárodního (dotační tituly unijní) či mimounijního charakteru (FM EHP/Norska).

O posledně jmenovaný dotační titul se začala v roce 2006 zajímat i Vědecká knihovna v Olomouci. Příjemným zjištěním bylo, že prioritou 1 tohoto finančního mechanismu „*Uchovávaní evropského kulturního dědictví*“ je nejvíce preferovanou oblastí podpory. Na druhou stranu bylo předem anoncováno, že většina peněz bude směřovat do nejdílejších a marketingově dobře prodejných projektů typu restaurování a rekonstrukcí nemovitostí národního a evropského významu. Přesto zaměření priority 1.2. „*Zlepšení péče a ochrana movitého kulturního dědictví*“ bylo dobrou startovní pozicí. V první předprojektové fázi jsme se snažili získat informace od úspěšných žadatelů v první výzvě.

Z paměťových institucí byla úspěšná například Městská knihovna v Praze se svým digitalizačním pracovištěm a reformátováním pragensijních dokumentů, přičemž pomoc jejich projektového týmu byla velmi důležitá.²

Při přemýšlení nad hrubými obrysy naší žádosti bylo největším sporem, zdali se přiklonit k přímé digitalizaci bez mikrofilmovací vsuvky nebo primárně zvolit mikrofilmování a výběrovou digitalizaci. Hlavní faktory, mající vliv na náš příklon ke konzervativnímu řešení, byly kromě obligátních finančních nároků především trvanlivost mikrofilmů, jejich archivní hodnota, stabilita a možnost perspektivně, dle možností knihovny, převádět jejich obsah do digitální podoby. Důležité taktéž bylo to, že jsme chtěli vytvořit mikrofilmovací pracoviště s vlastním vyškoleným personálem, v případě přímé digitalizace bychom celé reformátování řešili pouze zadáváním veřejných zakázek, bez vlastního zisku v podobě technického vybavení.

Po vyřešení základních problémů, jak celý projekt postavit, jsme se v létě 2007 pustili do vlastní projektové žádosti. Každý, kdo někdy podával žádost o profinancování nějakého projektu z evropských peněz (myšleno jak strukturální fondy, komunitární programy, tak i přidružené dotační programy nečlenů EU), řešil otázky logiky požadovaných částí žádosti, případně jejich příloh. Vlastní žádost je menší částí celého podávaného projektu, celek je nedílně doplněn přílohami, které někdy zbytečně dublují vlastní žádost, někde ji vhodně doplňují (rozpočet), některé přílohy jsou zcela nepostradatelným bodem (především studie proveditelnosti), některé jsou naopak zbytečné (matice rizik). Naš projekt byl jádrově postaven na reformátování v podobě mikrofilmování (celkem jsme se zavázali k mikrofilmování 580 000 – 600 000 stran) a následně výběrové digitalizaci (50 000 stran). Souběžným přírůstkem měla být rekonstrukce prostor k vytvoření mikrofilmovacího pracoviště a jeho technické vybavení (hybridní kamera, vyvolávací automat a duplikátor s příslušenstvím apod.). Nepřímým přínosem měla být i popularizace Vědecké knihovny a jejích fondů, zlepšení badatelského a čtenářského komfortu. Projekt s názvem Digimon – *Digitalizace a mikrofilmování moravských novin* prošel na podzim

2007 několikakolovým schvalovacím procesem druhé výzvy a časový harmonogram stanovoval moment zahájení vlastních aktivit na 30. dubna 2008. Celkový plánovaný rozpočet činil 382 442 EUR, přičemž 85 % dotace z FM EHP/Norska odpovídala částce 325 076 EUR. Jak se později ukázalo, jsou ve schváleném projektu dvě čertova kopytka. Jedno bylo způsobeno oboustranným nedorozuměním v oblasti daní (diference v oblasti placení a neplacení DPH mezi příspěvkovými organizacemi v ČR a daňovým systémem v Norsku) a druhým, větším problémem, byla dojednaná dohoda s donory, jež stanovovala fixní kurz během celého projektu v hodnotě 1 EUR = 28,501 Kč.

Problém s DPH pozdržel start celého projektu o 2 měsíce a zejména na počátku, při stavebních úpravách, způsobil horké chvíle při dodržování termínů. Rekonstrukce prostor určených pro mikrofilmovací pracoviště byla komplikována i tím, že se jednalo o budovu spadající do režimu památkové hlídaných objektů, tedy byl nutný dohled nejen stavebního odboru města, odboru koncepce a rozvoje oddělení památkové péče magistrátu, ale i Národního památkového ústavu. Přesto se podařilo dané termíny stihnout a rekonstruované prostory byly zkolaudovány koncem srpna 2008 v souladu s aktualizovaným časovým plánem. Souběžně se stavebními úpravami probíhalo i největší výběrové řízení celého projektu na vybavení mikrofilmovacího pracoviště a na další technické vybavení související s projektem. Hektický první kvartál celého projektu byl nakonec úspěšně zvládnut (celková částka investovaná za první účtovací období byla 234 005 EUR) a prvotní předpoklad projektu, tedy rekonstruované a technicky vybavené reformátovací pracoviště, byl na konci září 2008 připraven.

Od října 2008 byli dva noví pracovníci reformátovacího pracoviště podrobeni školení a postupně přecházeli na cvičný režim. Zvládnutí obsluhy hybridní kamery, vyvolávacího automatu a dalšího technického vybavení zabralo přibližně 2 měsíce a od prosince se najelo na zkušební ověřovací provoz. Hrubý plán počítal s 10 hodinami práce s kamerou na pracovní den, tedy na kvartál se zhruba 300 hodinami a s průměrem 250 mikrofilmovaných stran na hodinu. V tomto časovém a úkolovém harmonogramu byly včleněny i další nezbytné činnosti (vyvolávání filmu, kopírování filmu, kontrola kvality a popis filmu apod.). Od března 2009 byl započat ostrý mikrofilmovací režim. V první fázi ostrého režimu byly zpracovávány dokumenty, jež měly být digitalizovány tak, aby digitální knihovna novin VKOL mohla být v létě 2009 o tyto tituly doplněna.³ Jednalo se o periodika mající regionální význam, dokladující ranou obrozovací fázi na Moravě, případně moravské národnostní rozpory, ovšem v ještě předšovinistické úrovni (Prossnitzer Wochenblatt 1871 – 1875 nebo Die Neue Zeit). Vedle těchto politicko-informačních dokumentů byly taktéž digitalizovány časopisy humoristického charakteru. Karikatury, vtipy, povídky apod. jsou vítaným dokladem pronikání humoru do veřejného života a z badatelského hlediska nám ukazují počínající národnostní nevrzajivost mezi německy a slovanskými dialekty mluvícími obyvateli Moravy (německy psaný humoristický časopis Wau-Wau vycházející v letech 1865 – 1870 v Brně a další brněnský politicko-humoristický list, tentokrát český s názvem Vosa).

Důležitým předělem v první polovině celého projektu byla taktéž auditorská kontrola konaná v květnu 2009. Ministerstvo financí ČR uzavřelo smluvní vztah s auditorskou firmou Ernst&Young, mající pokrytý všechny projekty z druhé výzvy. V našem případě se jednalo pouze o kontrolu jednodenní, leč velmi důkladnou. Kontrola spočívala především v prověření celé písemné dokumentace projektu se zvláštním přihlednutím k výběrovým řízením a jejich souladu se zákonem č. 137/2006 Sb. o veřejných zakázkách, dále kontrola celé smluvní dokumentace, účetní evidence apod. Druhou úrovní kontroly bylo vlastní prověření na místě, revize všech papírových výdajů a jejich soulad se skutečností. Tento kontrolní akt definitivně oddělil první polovinu projektu, polovinu víceméně přípravnou, školící, vybavovací apod. od části rutinní, jejímž jádrem bude krom mikrofilmování především publicita a prezentace výsledků projektu. Jádrem této aktivity bude vytvoření speciálních webových stránek, prezentujících celý projekt a obsahujících jeho digitalizované výstupy. Dále vydání propagačních publikací, CD nosičů, které budou distribuovány do paměťových institucí v celém Olomouckém kraji. K hlavním propagačním aktivitám lze řadit i účast na konferencích a celostránkový inzerát v regionálním periodiku.

Přímé výstupy z projektu (mikrofilmy, digitální objekty, vybavení, reformátovací praco-

viště apod.), lze sekundárně využít i pro jiné evropské projekty, především vzdělávacího charakteru. Vědecká knihovna v Olomouci již takto navázala spolupráci s Univerzitou Palackého na programu „*Inovace formy a obsahu výuky studia historie v bakalářském a magisterském stupni VŠ vzdělávání*“ financovaném z Evropského sociálního fondu (dále ESF). Projekt obsahoval ministáže studentů historie Univerzity Palackého ve VKOL a jejich podíl na činnosti oddělení historických fondů, včetně seznámení s reformátovacími procesy a programy a jejich využitím pro práci historika.⁴ Celý tento projekt byl modelovým příkladem vhodné spolupráce mezi knihovnami krajského a ústředního charakteru a vysokými školami. Studenti se sami podílí na digitalizaci a zároveň pracují s výstupy z reformátovacích procesů. Vlastní praktická činnost studentů spočívá v knihovnickém popisu dokumentu, v historické kritice pramene, v zasazení do historického kontextu, ve výběru relevantních objektů k digitálnímu uchování (především titulní list, iniciály, signety, zajímavé vlysy, viněty, ex libris, kolofony apod.), v přefocení daných objektů a v jejich zpracování pomocí softwaru Adobe Photoshop. Zpracovaný digitální obraz je poté propojen s knihovnickým bibliografickým záznamem a vzniká komplexní informace o daném historickém dokumentu dostupná badateli v online podobě. Tyto digitální obrazové informace rozšiřují nabídku možností pro badatele a reagují na měnící se chování uživatelů v oblasti vyhledávání informací.⁵

Chceme-li hovořit o přínosu těchto typů projektů („*Digimon*“ či „*Inovace formy a obsahu výuky studia historie v bakalářském a magisterském stupni VŠ vzdělávání*“, ať již čistě reformátovacích a podávaných individuálně či kombinovaných v partnerské konfiguraci) pro organizace typu knihoven, muzeí a dalších informačně paměťových institucí, musíme zmínit především otevření těchto organizací těm partnerům, kteří byli doposud pouze pasivními konzumenty služeb knihoven, muzeí apod. Toto pole působnosti je nesmírně široké, zejména díky možnosti čerpání peněz ze Strukturálních fondů ve druhém programovacím období 2007–2013, kdy hlavně z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost 6 je možno získat finanční prostředky pro reformátování a projekty vytvářející spolupracující sítě mezi školami (sekundární a terciární stupeň) a vzdělávacími institucemi veřejného sektoru. Těžko si lze představit vhodnější platformu pro společné projekty knihoven a škol. Takto lze kombinovat rezultáty několika projektů dohromady, využívat jejich výstupy v jiných projektových žádostech a získat finanční prostředky na reformátování i v dotačních titulech primárně na digitalizaci či mikrofilmování nemířících.

Celý projekt Digimon by měl finišovat v dubnu 2011 a reformátovací pracoviště by mělo dále pokračovat v ochranném mikrofilmování a výběrové digitalizaci tak, aby byl zachráněn celý ohrožený novinový fond Vědecké knihovny v Olomouci a aby se zvýšil badatelský komfort pro čtenáře.

Poškozené noviny / foto: Radka Vítková

---

¹ NOVOTNÝ, Lubomír. Novinový fond VKOL. *Čtenář*. duben 2007, č. 4, s. 105.

Týž. Tisk ve službách reklamy. *Střední Morava*. 2007, č. 24, s. 137-140.

² NOVOTNÝ, Lubomír. Digimon – Digitalizace a mikrofilmování moravských novin. Záchrana novin, jakožto historického pramene. *Čtenář*. říjen 2009, č. 10, s. 348.

³ <http://noviny.vkol.cz/kramerius/Welcome.do>

⁴ NOVOTNÝ, Lubomír. Digimon – Digitalizace a mikrofilmování moravských novin. Záchrana novin, jakožto historického pramene. *Čtenář*. říjen 2009, č. 10, s. 349.

⁵ NOVOTNÝ, Lubomír. Možnosti spolupráce mezi historickými církevními knihovnami a vysokými školami – pohled z praxe. In *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska : sborník z 16. konference*. Brno : Sdružení knihoven ČR; Olomouc : Vědecká knihovna v Olomouci, 2008. s. 217-225.

⁶ Jde o prioritní osu 1 – počáteční vzdělávání, oblast podpory 1.1 – zvyšování kvality ve vzdělávání. Na základě této osy, lze vytvářet projekty pro spolupráci se středními školami, což zároveň naplňuje rámcové vzdělávací programy, které umožňují jednotlivým školám inovovat výuku ve směru vytváření sítí mezi školami a jinými institucemi se zaměřením na trh práce a komunitární rozvoj. V prioritní ose 2 – terciární vzdělávání, výzkum a vývoj, oblast podpory 2.2 vysokoškolské vzdělávání, jde o oblast spolupráce s univerzitami.